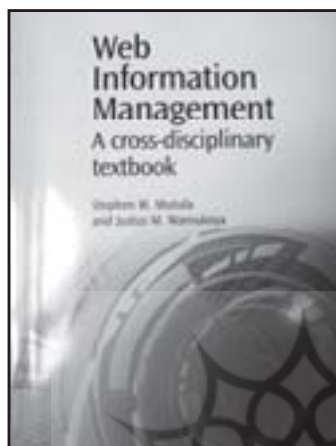

مدیریت اطلاعات وب درسنامه‌ای بین‌رشته‌ای

■ Mutula, Stephen M. and Wamukoya, Justus M. *Web information management: a cross-disciplinary textbook*. Oxford: Chandos Publishing, 2007. xviii, 353 p. ISBN: 1-84334-273-7

شبکه جهانی وب، به‌مثابه یک محیط اطلاعاتی پویا، مقادیر معتاب‌هایی از منابع اطلاعاتی را در خود جای داده است. آنگونه که مینکل^۱ (۱۹۹۹، ص ۲۵) اظهار داشته است، وب به کتابخانه‌ای می‌ماند که در آن تمام کتاب‌ها بدون هیچ نظم و ساختاری روی زمین ریخته شده باشند. در چنین محیط آشفته‌ای یافتن اطلاعات موردنیاز و باکیفیت به چالشی فراروی جست‌وجوگران و حتی طراحان سیستم‌های اطلاعاتی موجود در وب - و آنگونه که فنسل^۲ و دیگران (۲۰۰۵، ص ۱) می‌گویند - به یک کابوس تبدیل شده است. در چنین شرایطی آنچه بیش از هر چیز دیگر ذهن‌ها را به خود مشغول می‌کند، یافتن چاره‌ای برای بهبود شرایط موجود و در صورت امکان پیدا کردن سازوکاری برای مدیریت و کنترل انواع منابع و خدمات اطلاعاتی موجود در وب است. البته رشد افسارگسیخته وب به‌لحاظ تعدد و تنوع منابع، یافتن چنین سازوکاری را به‌صورت یکپارچه و همه‌جانبه به امری دور از ذهن مبدل می‌سازد.

منابع موجود در وب که در قالب متن، صدا، تصویر و گرافیک به‌گونه فزاینده‌ای در حال گسترش بوده، به‌صورت

دورنمای جامعی از موضوع برای پژوهشگران، دانشجویان و دست‌اندرکاران حوزه سازماندهی اطلاعات فراهم کنند.

پی‌نوشت‌ها:

1. keshavarzsina@gmail.com
2. Chowdhury, G. G & Sudatta Chowdhury
3. Hjørland
4. Ontologies
5. Semantic Web
6. Anglo-American Cataloguing Rules 2 : AACR2
7. Functional Requirements of a Bibliographic Record: FRBR
8. Entity relationships
9. MARC21
10. UNIMARK
11. ISO 2709
12. Markup languages
13. Hyper Text Markup Language (HTML)
14. Extensible Markup Language (XML)
15. Standard Generalized Markup Language (SGML)
16. Labeling websites
17. Online communities
18. Resource Description Framework (RDF)
19. Web Ontology Language (WOL)
20. Richard Hartley
21. Jennifer Rowley

مآخذ:

1. Hjørland, B. (2008). Review of: Chowdhury, G.G. & Chowdhury, S. *Organizing information from the shelf to the Web*, London: Facet Publishing, 2007. *Information Research*, 13(1), review no. R291 [Available at: <http://informationr.net/ir/reviews/revs291.html>]
2. Rowley, J. & Hartley, H. (2008). *Organizing Knowledge, Fourth Edition - An Introduction to Managing Access to Information*, Ashgate Publishing, Feb 2008, Pages: 392.

مینکل اظهار داشته است، وب به کتابخانه ای می ماند که در آن تمام کتابها بدون هیچ نظم و ساختاری روی زمین ریخته شده باشند

شده است کتاب عمق کافی نداشته باشد. کتاب در ۱۸ فصل تنظیم، و تلاش شده است ضمن معرفی بسیاری از فناوری های موجود و نوپدید در وب، روش های مدیریت انواع منابع و خدمات اطلاعاتی وابسته به وب ارائه شود، اگرچه در فصول ابتدایی مبانی نظری مربوط به تاریخچه اینترنت و وب، مدیریت اطلاعات و دانش، به صورت اجمالی توصیف شده اند.

فصل اول، «کاربردهای اینترنت و شبکه جهانی وب»، به تاریخچه پیدایش اینترنت و وب و کاربردهای آنها اختصاص دارد. فناوری هایی که در این فصل به آنها اشاره شده، راهنماهای موضوعی، موتورهای جستجو، دروازه های موضوعی^۶، پرتال ها، پست الکترونیکی و کتابخانه های دیجیتال هستند که هر یک از آنها به اختصار معرفی شده اند. در ادامه، مزایا و موضوعات مطرح در وب و اینترنت مورد بحث قرار گرفته است.

در فصل دوم، «مدیریت اطلاعات و دانش»، چارچوب مفهومی اطلاعات و دانش، انواع دانش، مدیریت دانش و ارتباط آن با مدیریت اطلاعات، دلایل رشد مدیریت دانش و فناوری های مربوط به آن و به عبارتی کلی مفهوم مدیریت دانش، به بحث گذاشته شده است. از آنجاکه مدیریت دانش از مفاهیم جدید مطرح در حوزه مدیریت و به تبع آن مدیریت اطلاعات است، مؤلفان مناسب دانسته اند آن را در محیط وب نیز مطرح کنند. صرف نظر از اینکه آیا مدیریت دانش در حوزه مدیریت اطلاعات قابل طرح است یا خیر؟ موضوع مطرح این

زنجیره وار و از سراسر دنیا با یکدیگر در ارتباطند. این مسئله اندیشه نوعی اعمال مدیریت یکپارچه را با تردید مواجه می سازد، اگرچه در سال های اخیر تلاش های بسیاری در این باره صورت گرفته است که از آن جمله می توان به فناوری وب معنایی^۳ اشاره کرد. اندیشه مدیریت اطلاعات وب ذهن بسیاری از متخصصان در رشته های مختلف را به خود معطوف کرده است؛ از جمله متخصصان حوزه کتابداری و اطلاع رسانی نیز با توجه به رسالتی که در مدیریت و سازماندهی منابع اطلاعاتی دارند، به این مسئله پرداخته و با توجه به رویکردهای حرفه اشان به اظهار نظر پرداخته اند. استفن متولا^۴ و جاستس واموکولا^۵ از گروه مطالعات کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه بوتسوانا از شمار این متخصصان هستند که کتاب مدیریت اطلاعات وب: درسنامه ای بین رشته ای را تألیف کرده اند.

مؤلفان، کتاب را یک درسنامه بین رشته ای درباره مدیریت اطلاعات مبتنی بر وب برای دانشجویان، استادان، و فعالان حوزه های تجاری، صنعتی، و حتی دولتی معرفی، و هدف کتاب را نشان دادن گسست موجود بین ابزارها و روش های مبتنی بر وب برای مدیریت اطلاعات عنوان کرده اند. کتاب به شیوه کتاب های درسی نوشته شده، به گونه ای که هر فصل، با نگاهی اجمالی به موضوع مورد بحث آغاز می شود، سپس به جزئیات پرداخته شده و با نتیجه گیری به پایان می رسد. البته در پایان هر فصل، سؤالاتی طرح شده که در امر آموزش و یادگیری کاربردی اند. به دلیل درسی بودن کتاب، بیشتر مباحث به صورت خلاصه و فهرست وار ارائه شده که این مسئله موجب

است که چگونه می‌توان بین این موضوع و موضوعات مطرح در مدیریت اطلاعات و به‌ویژه در محیط وب ارتباط برقرار کرد؛ امری که به‌نظر می‌رسد در کتاب محقق نشده است. درحقیقت علاوه بر آنکه مباحث مربوط به مدیریت دانش به‌گونه‌ای کلی و گذرا و از رویکردهای مدیریتی برخاسته از ادبیات موجود ارائه شده است، به ارتباط آن با ویژگی‌های محیط وب پرداخته نشده است، اگرچه به کاربرد فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در مدیریت دانش اشاراتی شده است.

فصل بعدی به «مدیریت محتوا» اختصاص یافته است. مؤلفان پس از تعریف و توصیف مدیریت محتوا، به سیستم‌های مدیریت محتوا و کاربردپذیری آنها پرداخته‌اند. روش‌های گسترش تولید و کاربرد محتوا، ارزیابی سیستم‌های مدیریت محتوا، و چالش‌های فرآیند مدیریت محتوا مباحثی دیگر این فصل هستند. به‌رغم اینکه مدیریت محتوا از مباحث جدید در حوزه طراحی سیستم‌های وبی به‌شمار می‌رود، مؤلفان آن را شتاب‌زده در ۱۲ صفحه بیان نموده و محتوا را «هرگونه اطلاعات دیجیتال مانند متن، مجلات الکترونیکی، تصاویر، گرافیک، ...» (ص ۳۷) معرفی کرده‌اند، بدون توجه به آنکه محتوا صرفاً در محیط دیجیتال موضوعیت ندارد و در محیط‌های اطلاعاتی و سنتی دیگر نیز وجود دارد. مدیریت محتوا به‌لحاظ ماهیت فنی‌اش در محیط دیجیتال بیشتر از سوی متخصصان علوم رایانه و سیستم‌های اطلاعاتی مطرح گردیده و در حوزه اطلاع‌رسانی کمتر به آن پرداخته شده است. اختصاص چنین فصلی از کتاب به مدیریت محتوا می‌تواند راهگشای این متخصصان در آشنایی و مشارکت بیشتر در فرآیند مدیریت محتوا باشد، هرچند بسیاری از مباحث فنی مربوط به آن در کتاب ارائه نشده است.

«مدیریت رکوردهای الکترونیکی»^۶ موضوع فصل چهارم است. مؤلفان رکورد الکترونیکی را اطلاعات، مدارک، یا داده‌های ذخیره‌شده‌ای تعریف کرده‌اند که گواه سیاست‌ها و فعالیت‌های انجام‌شده در دولت الکترونیک، و محیط‌های تجارت الکترونیکی هستند (ص ۵۱). به‌علاوه، رکورد الکترونیک را رکوردی دیجیتال نیز فرض کرده‌اند که توسط رایانه قابل ساخت، انتقال و پردازش باشد. اگرچه مؤلفان بر آن بوده‌اند رکورد الکترونیکی را مفهومی متمایز از محتوا و اطلاعات الکترونیکی معرفی کنند، مرز روشنی میان آنها ترسیم نکرده و به‌عبارت دیگر، تصویر روشنی از آن در ذهن خواننده ایجاد نکرده‌اند. درحقیقت خواننده از درک اینکه رکورد الکترونیکی به‌واقع چیست ناکام می‌ماند.

فصل پنجم، «مدیریت پست الکترونیک»، به مدیریت یکی از پرکاربردترین شیوه‌های نوین ارتباطی در اینترنت یا همان پست الکترونیکی می‌پردازد. در این فصل مفهوم پست الکترونیک، سیستم‌های مربوط به آن، و مدیریت اینگونه سیستم‌ها تشریح شده است. آنچه در این فصل به‌چشم می‌خورد، مباحث نظری مربوط به پست الکترونیکی است تا مباحث فنی.

فصل بعدی به «سواد دیجیتال» اختصاص یافته است. گنجاندن این فصل در این بخش از کتاب، این پرسش را به ذهن متبادر می‌سازد که سواد دیجیتال چه پیوندی با مدیریت اطلاعات وب دارد؟ مؤلفان در این فصل مفهوم، توانمندی‌ها، مدل‌ها، نمونه‌ها، و موضوعات مربوط به سواد دیجیتال را مطرح کرده‌اند، بدون آنکه پاسخ روشنی به این پرسش در ذهن خواننده ایجاد کنند. حتی اگر با نگاهی کاربرمدارانه بتوان به پیوند این دو موضوع پی برد، مؤلفان به آن نیز اشاره نکرده‌اند.

موضوع فصل هفتم «دولت الکترونیک» است. کارکرد و تاریخچه دولت الکترونیک و جنبه‌های کیفی و تکاملی مربوط به آن از جمله مباحث این فصل است. از جمله مفاهیم جدیدی که در این فصل معرفی شده است، به آمادگی الکترونیک^۷ باید اشاره کرد که مؤلفان آن را اینگونه تعریف کرده‌اند: توانایی (یک کشور) در غنیمت‌شمردن فرصت‌های ارزشمندی که با کاربرد اینترنت فراهم شده است. به‌رغم اینکه در این فصل مطالب مختلف مربوط به دولت الکترونیک فراهم آمده، به ارتباط مستقیم آن با مدیریت اطلاعات موجود در وب اشاره نشده است.

در فصل هشتم، مفهوم «نشر الکترونیکی»، به‌ویژه در محیط وب مورد بحث قرار گرفته است. از جمله بسترهایی که به‌عنوان زمینه‌سازان نشر الکترونیکی مطرح شده‌اند، کتابخانه‌های دیجیتال، مجله‌های الکترونیکی، پایان‌نامه‌ها، دسترسی آزاد، وبلاگ‌ها، و پایگاه‌های اطلاعاتی را می‌توان نام برد.

در فصل نهم به موضوع «اینترنت‌ها و پرتال‌های وب» که از جمله مهم‌ترین فناوری‌های موجود در اینترنت هستند، توجه شده است. مؤلفان پس از ذکر مزایا و کاربردهای اینترنت، به معرفی پرتال‌های وب، به‌مثابه سایت‌های راهنمایی‌کننده به سایت‌های دیگر، پرداخته‌اند. سپس طراحی و به‌کارگیری، مدل‌ها، طبقه‌بندی، و مزایای پرتال‌های وب تشریح شده است. اگرچه اینترنت‌ها و پرتال‌های وب از جمله مهم‌ترین فناوری‌های وب هستند، در کنار هم قراردادن آنها

مؤلفان، کتاب را یک درسنامه بین‌رشته‌ای درباره مدیریت اطلاعات مبتنی بر وب برای دانشجویان، استادان، فعالان حوزه‌های تجاری، صنعتی، و حتی دولتی معرفی، و هدف کتاب را نشان دادن گسست موجود بین ابزارها و روش‌های مبتنی بر وب برای مدیریت اطلاعات عنوان کرده‌اند

کتاب سبکی روان دارد و با توجه به اینکه از واژه های تخصصی کمتر استفاده شده است، مطالب به گونه ای شیوا و ساده به خواننده انتقال می یابد

بدون روشن ساختن ارتباط میان آنها نوعی گسست در ارائه مطالب این فصل ایجاد کرده است.

فصل دهم به مبحث «خدمات ارجاعی مبتنی وب» اختصاص دارد. در این فصل به چالش های پیش رو در بازیابی منابع اطلاعاتی کارآمد در عرصه گسترده وب پرداخته شده است. خدمات و منابع ارجاعی که در کتاب معرفی شده اند، دروازه های موضوعی، موتورهای جستجو، پرتال ها، مجلات الکترونیکی، راهنماهای موضوعی، و پایگاه های اطلاعاتی پیوسته می باشند، هرچند در چند جای دیگر کتاب به آنها اشاره شده است. در ادامه، به ارزیابی و انتخاب منابع وب، مدل ها و مزایای خدمات ارجاعی موجود در وب و طراحی آنها اشاره شده است که البته منابع موجود در وب و منابع ارجاعی به گونه ای درهم آمیخته و نامشخص ارائه شده اند. همچنین ماهیت منابع ارجاعی به گونه ای است که کتابداران و افراد آشنا با محیط کتابخانه نسبت به آنها شناخت کافی دارند و افرادی که با مفهوم منابع و خدمات مرجع آشنایی ندارند در این فصل دچار سردرگمی می شوند.

فصل دوازدهم به یکی از موضوعات جدید در حوزه سیستم های نوین موجود در وب، یعنی «نرم افزارهای منبع باز»^۹ اختصاص دارد. مدل های بهینه سازی، ارزیابی، کاربردها، مزایا، و چالش های اینگونه نرم افزارها از جمله مباحث این فصل است که به ارتباط آن با مدیریت اطلاعات وب اشاره ای نشده است.

فصل بعدی نیز مانند فصل قبل، به فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی نوپدید اختصاص یافته است. فناوری های نوپدید رایانه ای، ارتباطی، بی سیم و سیار، فناوری های مرتبط با اینترنت و وب، زیست سنجی^{۱۰}، ابزارهای جستجو در وب، از جمله فناوری هایی هستند که در این فصل معرفی و برای هر یک نمونه هایی ذکر شده است.

موضوع فصل چهاردهم «امنیت اطلاعات» است. اگرچه ماهیت این بحث بسیار فنی است، مؤلفان کوشیده اند تا اهمیت آن را در محیط وب، که با تهدیدهایی مواجه است، بازگو کنند. در ادامه، حفاظت از داده ها^{۱۱} مورد بحث قرار گرفته است. این فصل را می توان مروری مختصر از بحث کلی

فصل یازدهم نگاهی گذرا و سطحی به بحث مهم «سازماندهی منابع اینترنتی» دارد. مؤلفان پس از ذکر دلایل سازماندهی منابع اینترنتی به اختصار و تنها در یک صفحه فرآیند سازماندهی را مطرح کرده اند که بحث از عمق کافی بهره مند نیست. ملاحظات کیفی، پروژه های بین المللی، استانداردها، و چالش های موجود در فرآیند سازماندهی منابع اینترنتی از جمله مباحثی هستند که در ادامه به اختصار به آنها

امنیت اطلاعات در نظر گرفت.

فصل پانزدهم به ارزیابی آمادگی الکترونیک می‌پردازد که در فصل هفتم به آن پرداخته شده بود. در این فصل نمونه‌های فراوانی از اقدامات مربوط به آمادگی الکترونیک که در سراسر دنیا در حال انجام است، ذکر شده که به این فصل حالتی کاربردی‌تر بخشیده است.

فصل شانزدهم به بحث قدیمی اما جدی «مدیریت حق مؤلف در محیط دیجیتال» اختصاص دارد. حق مؤلف یکی از مهم‌ترین موضوعات مطرح در حوزه مدیریت اطلاعات در وب است که به صورت جدی مورد توجه پژوهشگران است. در این فصل بر انواع اطلاعات دیجیتال، اقدامات و قوانین حق مؤلف در محیط دیجیتال و چالش‌های مربوط به آن مروری جامع شده است.

موضوع فصل هفدهم «مدیریت بحران در محیط دیجیتال» است. اگرچه مؤلفان نتوانسته‌اند مرز روشنی بین مدیریت بحران و امنیت اطلاعات در وب به دست دهند، برای ایجاد تمایز بیشتر، امنیت اطلاعات را بخشی از فرآیند مدیریت اطلاعات تلقی، و مدیریت بحران یا خطر را «فرآیند منظم استفاده از تصمیم‌های مدیریتی، مهارت‌ها و ظرفیت‌های عملیاتی برای کاربرد سیاست‌ها و راهبردها در جهت کاستن تأثیرات آسیب‌های طبیعی و سایر آسیب‌های فنی و محیطی مربوط» تعریف کرده‌اند. در ادامه رویکردها و راهبردهای مختلف مدیریت خطر با توجه به محیط دیجیتال و حفاظت دیجیتال^{۱۳} را مورد بحث قرار داده‌اند. فصل پایانی به نتیجه‌گیری اختصاص یافته است. معمولاً در نتیجه‌گیری انتظار می‌رود با توجه به مطالبی که در بخش‌های پیشین ذکر شده، نتیجه‌گیری یا چکیده‌ای از آنها ارائه شود. در واقع، نتیجه‌گیری بازتابنده مطالب اثر باشد. اما در این فصل درباره ویژگی‌ها و فناوری‌های محیط اینترنت و وب و پیشرفت‌های آنها و نیز موقعیت‌هایی که سازمان‌ها و کشورها درباره آنها دارند، بحث شده، به گونه‌ای که می‌توان از آن به‌منزله مقدمه کتاب استفاده کرد. پایان‌بخش کتاب کتابنامه و نیز یک نمایه است.

کتاب سبکی روان دارد و با توجه به اینکه از واژه‌های تخصصی کمتر استفاده شده است، مطالب به‌گونه‌ای شیوا و ساده به خواننده انتقال می‌یابد. از سوی دیگر به لحاظ اینکه کتاب برای دانشجویان تألیف شده، مؤلفان توانسته‌اند دورنمایی گسترده از مباحث و فناوری‌های بسیاری که در کتاب از آنها یاد شده است، فراهم آورند. اما همان‌گونه که

در بخش‌های پیشین به آن اشاره شد، اثر از یکپارچگی لازم بهره‌مند نبوده و بین فصول ارتباط منطقی وجود ندارد. ضمن آنکه در بیشتر این فصول مباحث به‌شیوه مفهومی ارائه شده و عینی نیستند. همچنین در بیشتر موارد به ارتباط مباحث مطرح‌شده و مدیریت اطلاعات وب اشاره‌ای نشده و صرفاً ادبیات موجود درباره موضوع بازگو شده است.

از آنجاکه کتاب را متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تألیف کرده‌اند، از رویکردهای موجود در این رشته تأثیر پذیرفته و ردپای این تأثیرپذیری را می‌توان در انتخاب موضوع، نوع نگرش به آن و حتی در انتخاب منابع مشاهده کرد. با توجه به اینکه مؤلفان در پی ارائه کتابی مبتنی بر رویکردهای مختلف در رشته‌های گوناگون بوده‌اند، این تأثیرپذیری می‌تواند تحقق این امر را با دشواری مواجه سازد. کتاب می‌تواند به‌عنوان منبعی کمک درسی مورد استفاده استادان و دانشجویان قرار گرفته تا از آن طریق با کلیات بسیاری از موضوعات مطرح در محیط وب آشنا شوند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Minkel
2. Fensel
3. Semantic web
4. Stephen M. Mutula
5. Justus M. Wamukoya
6. Subject gateway
7. E-record
8. E-readiness
9. Open source software
10. Biometric
11. Data protection
12. Digital preservation

مآخذ:

1. Minkel, W. (1999). Delivering web reference services to young people, London: American Library Association.
2. Fensel, D., J. A. Hendler, H. Lieberman, and W. Wahlster., eds. (2005). Spinning the Semantic Web: bringing the World Wide Web to its full potential. Cambridge, MA: MIT Press.

از آنجاکه کتاب را متخصصان علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی تألیف کرده‌اند، از رویکردهای موجود در این رشته تأثیر پذیرفته و ردپای این تأثیرپذیری را می‌توان در انتخاب موضوع، نوع نگرش به آن و حتی در انتخاب منابع مشاهده کرد